

Магістр 2 року навчання
Фінансового факультету ХНЕУ

АНАЛІТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ БАНКУ

Анотація. Розглянуто економічний зміст "конкурентних переваг банку", що в умовах економічної кризи є головним критерієм забезпечення фінансової стійкості, основою подальшого розвитку вітчизняної фінансово-кредитної системи.

Аннотация. Рассмотрено экономическое содержание "конкурентных преимуществ банка", которые в условиях экономического кризиса являются главным критерием обеспечения финансовой устойчивости, основой дальнейшего развития отечественной финансово-кредитной системы.

Annotation. The article examines the economic essence of "competitive edges of a bank", which under the economic crisis are main criteria of providing financial stability and the basis for further development of domestic financial and credit system.

Ключові слова: банківська система, конкурентоспроможність, конкурентні переваги, рейтингова оцінка банків.

Дослідженню проблем забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання присвячені роботи таких зарубіжних та вітчизняних вчених як: Азоев Г. Л., Отенко І. П., Полтавська Є. О., Козьменко С. М., Тищенко О. М., Рубін Ю. Б., Фатхутдінов Р. А. та ін. [1 – 6]. Але більшість досліджень стосується вирішення проблем підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств, що обумовлює необхідність узагальнити теоретичні основи оцінки конкурентних переваг суб'єкта господарювання й на їх підставі розробити аналітичний інструментарій оцінки конкурентних переваг банків з урахуванням специфіки їх діяльності як фінансових посередників у процесі розподілу та перерозподілу фінансових активів.

Метою статті є вдосконалення теоретичних положень і формування науково-методичного забезпечення оцінки конкурентних переваг банківських установ.

Важливою умовою забезпечення конкурентоспроможності банку є формування ефективного портфеля конкурентних переваг, здатних забезпечити домінуючі позиції на внутрішньому та зовнішньому ринках. Підтвердження цієї точки зору можна знайти у роботі Гарачука Ю. О., який зазначає, що "управління конкурентоспроможністю підприємства є напрямом менеджменту підприємства, спрямованим на формування, розвиток та реалізацію його конкурентних переваг" [7]. При цьому конкурентоспроможність є результатом раціонального використання комплексу конкурентних переваг, що забезпечує ефект синергії [8].

У загальному вигляді під конкурентними перевагами розуміють засіб досягнення, формування й утримання необхідного рівня конкурентоспроможності будь-якої соціально-економічної системи. [7 – 9]. У роботі [9] конкурентні переваги організації визначено як характеристики, що дозволяють перевищити результати конкурентів на ринку.

Підтвердження цієї точки можна знайти у роботі [2], автори якої пропонують вважати конкурентною перевагою "результат більш ефективного управління процесами формування і розвитку таких якісних і кількісних властивостей продукту, які становлять цінності для покупця".

До недоліків даних визначень можна віднести відсутність переліку показників, які дозволяють оцінити рівень конкурентних переваг організації та провести порівняльну оцінку діяльності основних конкурентів на ринку.

У роботі [5] конкурентні переваги визначають як більш високі конкурентні досягнення в обраних напрямках підприємницької діяльності порівняно з досягненнями суперників, що визнаються зовнішнім оточенням даного суб'єкта бізнесу.

Доповненням цього підходу можна вважати визначення, запропоноване у роботі [10], де зазначено, що конкурентні переваги є відносною категорією, що проявляється в конкурентному середовищі, характеризується здатністю адаптуватися до умов, що змінюються, певним рівнем стійкості та ефективності, що визначає можливість ефективного функціонування виробничо-господарської системи в конкретному оточенні.

На підставі теоретичного узагальнення наведених підходів з урахуванням специфіки банківської діяльності під конкурентними перевагами банку слід розуміти якісні та кількісні характеристики, які характеризують ефективність використання конкурентного потенціалу та здатні забезпечити виняткову позицію банківської установи на ринку банківських послуг або його окремих сегментах порівняно з конкурентами.

Конкурентні переваги банку проявляються у певних результатах підприємницької діяльності: ціновій політиці, якості обслуговування клієнтів, кількості банківських продуктів та послуг, ступені їх відповідності потребам клієнтів, розгалуженості філійної мережі, кількості банкоматів, кількості бізнес-направів, іміджі та репутації, показниках фінансової діяльності тощо. При цьому необхідно враховувати, що наведені результати підприємницької діяльності перетворюються на конкурентні переваги лише за умови, що їх рівень буде вищим, ніж у основних конкурентів.

Сукупність конкурентних переваг дозволяє забезпечити домінуючу конкурентну позицію банку на ринку або окремих його сегментах у довгостроковій перспективі, у той же час, конкурентна перевага є наслідком більш вигідної ринкової позиції (володіння більшою часткою ринку) у певному його сегменті [4].

Конкурентні переваги мають такі основні властивості [1; 6]:

1. Здатність до зміни під впливом факторів внутрішнього та зовнішнього середовищ. Конкурентна перевага не є постійною (іманентною) якістю банку. Під впливом факторів конкуренції ринку створюються умови для динамічного розвитку конкурентної переваги, що обумовлює необхідність постійного оновлення конкурентних переваг відповідно до змін внутрішнього та зовнішнього середовищ з урахуванням потреб клієнтів.

2. Відносність. Конкурентна перевага носить порівняльний характер, адже може бути оцінена виключно шляхом порівняння окремих характеристик різних суб'єктів господарювання. Банк може мати певні конкурентні переваги на одному сегменті грошово-кредитного ринку, але не мати їх на іншому.

Керівництво банку має постійно й оперативно адаптуватися до зміни зовнішніх та внутрішніх умов функціонування з метою забезпечення сталої конкурентної позиції на ринку банківських послуг або на окремих його сегментах у довгостроковій перспективі, що обумовлює необхідність оцінки рівня конкурентних переваг порівняно з прямими та потенційними конкурентами.

Для комплексної оцінки рівня конкурентних переваг банків необхідно систематизувати результати розрахунків окремих показників їх діяльності в узагальненій критерій.

Для цього може бути використана методика, яка дозволяє визначити рівень мінливості комплексного показника, що всебічно характеризує розвиток об'єкта дослідження за відповідний період. Дана методика передбачає обчислення темпів приросту показників банківської діяльності, що свідчать про рівень конкурентних переваг банку, їх ранжування та систематизацію в комплексний показник конкурентних переваг банку, що дозволяє визначити існуючу рейтингову позицію банку на ринку банківських послуг відносно прямих та потенційних конкурентів.

Для проведення оцінки конкурентних переваг банків доцільно використати такі показники: темпи приросту питомої ваги активів, кредитного портфеля, депозитів юридичних осіб, депозитів фізичних осіб, зобов'язань, капіталу та інвестиційного портфеля банку у загальних показниках по банківській системі в цілому або по окремій групі, до якої входять банки. Темпи приросту питомої ваги кредитного портфеля, депозитів юридичних та фізичних осіб, інвестиційного портфеля відображають тенденції зміни конкурентної позиції банків на кредитному, депозитному ринках і ринку цінних паперів. Темпи приросту активів, зобов'язань і капіталу відображають загальну конкурентну позицію банків з приводу формування ресурсної бази та її використання.

Було досліджено такі банки: ПриватБанк, Укрсоцбанк, "Надра", "Фінанси та Кредит", БрокБізнесбанк, які входять до I групи банків за рейтингом Національного банку України і є прямими банками-конкурентами.

На наступному етапі оцінки конкурентних переваг банку необхідно проранжувати розраховані показники за допомогою використання "правила трьох сигм", сутність якого полягає в тому, що дані, підпорядковані нормальному закону розподілу, майже вірогідно повинні бути в межах від середнього значення (математичного сподівання).

Далі для кожного показника конкурентних переваг банку необхідно встановити кількісні інтервали, яким, у свою чергу, необхідно присвоїти бали, що характеризують рівень розвитку відповідного показника.

Наступним етапом оцінки конкурентних переваг досліджуваних банків є присвоєння балів для кожного показника згідно з його рангом на відповідну дату. За сумарною кількістю балів, отриманих певним банком за усіма показниками конкурентних переваг, здійснюється комплексна рейтингова оцінка досліджуваних банків за рівнем їх конкурентних переваг і визначається загальний рейтинг банківських установ за рівнем їх розвитку. Чим вища сумарна кількість балів відповідного банку, тим вищі його конкурентні переваги порівняно з банками-конкурентами за відповідний період.

За цих обставин банки поставали перед проблемою скорочення ресурсної бази внаслідок впливу коштів із вкладних рахунків, скорочення обсягів кредитування, масового непогашення заборгованості за кредитом, зростання рівня банківських ризиків унаслідок політичної та економічної нестабільності, що призвело до зниження рівня конкурентоспроможності, скорочення конкурентної позиції, як наслідок, зниження рівня сукупного рейтингу за рівнем конкурентних переваг. За станом на 01.01.2012 р. банками-лідерами на ринку банківських послуг за рівнем конкурентних переваг залишаються ПриватБанк та Укрсоцбанк. Найбільш суттєве падіння рейтингу спостерігається у банку "Надра" і, як наслідок, з 10.02.2011 р. відповідно до рішення Правління Національного банку України у банку було запроваджено тимчасову адміністрацію та введено мораторій на задоволення вимог кредиторів [11].

Таким чином, уточнене визначення категорії "конкурентні переваги банку" дозволило обґрунтувати систему показників оцінки конкурентних переваг банку з урахуванням специфіки банківської діяльності. Розроблений методичний підхід, на відміну від існуючих підходів до рейтингування банківських установ, базується не на абсолютних, а на кількісних показниках, ураховує динаміку зміни питомої ваги часток банку на ринку банківських послуг, дозволяє визначити сукупний рейтинг банків на підставі оцінки їх конкурентних переваг і виділити банки-лідери на ринку банківських послуг та банки, які суттєво втратили свої конкурентні позиції, що може слугувати індикатором розвитку кризової ситуації в банківській установі. Упровадження запропонованого методичного підходу в практичну діяльність банків дозволяє підвищити обґрунтованість конкурентної стратегії на ринку й оперативних заходів щодо збереження/збільшення конкурентної позиції на ринку та формування ефективного портфеля конкурентних переваг.

Наук. керівн. Лебідь О. В.

Література: 1. Азоев Г. Л. Конкурентные преимущества фирмы / Г. Л. Азоев, А. П. Челенков. – М. : Типография "Новости", 2000. 2. Отенко І. П. Управління конкурентними перевагами підприємства : наук. вид. / І. П. Отенко, С. О. Полтавська. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2005. – 212 с. 3. Козьменко С. М. Стратегічний менеджмент банку : навч. посібн. / С. М. Козьменко, І. Ф. Шпиг, І. В. Волошко. – Суми : ВТД "Універсальна книга", 2003. – 734 с. 4. Теоретичні основи конкурентної стратегії підприємства : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, професора Іванова Ю. Б., д-ра екон. наук, професора Тищенко О. М. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2006. – 384 с. 5. Рубин Ю. Б. Теория и практика предпринимательской

конкуренции : учебник / Ю . Б . Рубин . – 7-е изд . , перераб . и доп . – М . : Маркет ДС , 2008 . – 608 с . 6 . Фатхутдинов Р . А .
Конкурентоспособность : экономика , стратегия , управление / Р . А . Фатхутдинов . – М . : ИНФРА-М , 2000 . – 312 с . 7 . Гарачук Ю .
О . Підвищення ефективності діяльності підприємства за рахунок управління конкурентоспроможністю / Ю . О . Гарачук .
// Актуальні проблеми економіки . – 2008 . – № 2(80) . – С . 60–65 . 8 . Тищенко А . Н . Стратегія управління розвитком підприємства
/ А . Н . Тищенко , А . С . Головка . – Х . : ЕДЕНА , 2003 . – 198 с . 9 . Попов С . А . Управление развитием организации : стратегическое
управление : 17-модульная программа для менеджеров : модуль 4
/ С . А . Попов . – М . : ИНФРА-М , 1999 . – 344 с . 10 . Орлов П . А . , Конкурентоспроможність : проблеми науки та практики :
монографія / П . А . Орлов , О . Ю . Іванова . – Х . : ВД "ІНЖЕК" , 2006 . – 248 с . 11 . Офіційний сайт Національного банку України –
Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua> .